

Szent István, térdepelj közénk!

Csoóri Sándor *Virágvasárnap* című versében Jézus király jeruzsálemi szamárkájának hátán képzeletben, a virágzó szilvafák szegélyezte dűlőúton, a szőlő-hegyre megy. Menet közben így biztatja szamarát:

Gyerünk csöpp állat, fönn a pincék
homályában bort nyakalunk
s kőből-kihasított fejű
rokonokkal dúdolgatunk:

Szent István, térdepelj közénk,
magyarok térítő királya,
nagyobb király térített minket,
idők vasából koronája.

De itt vagyunk, de megvagyunk,
nézzük, hogy nő a völgyi búza
s a szőlővirág hogy kígyózik
fölrepedt, égő homlokunkra.

E verssorok szerint a 20. század második felében már a zámolyi reformátusok is Szent István királyt hívták maguk közé a pincszerre. 1760-ban még büntették az augusztus 20-ai ünnepszegőket. A csákberényi plébános panaszolta be a megyei közgyűlésnél Nagy Ferencet, Hermán Pétert, Kis Jánost, Nagy Mihályt, Rigács Jánost és Bognár Istvánt, mivel „a legutolsó Szent István napján mezei munkán érték” őket. Az alszolgabíró az ünnepszegő nemeseket magas pénzbüntetésre (2-6 Ft), a közrendűeket 18-25 botütésre ítélte (Demeter 2002, 66).

Honnan tudhatták volna a zámolyi alattvalók, hogy bécsi királynőjük, Mária Terézia Árpád-házi királyi elődei, különösen Szent István tiszteletét szorgalmazza? Ennek látható jelét, a Szent Jobbot csak később, 1771-ben szerezte vissza a királynő Raguzából, s ajándékozta oda a budai várkápolnának, amely 1777–84 között egyetemi templomként is szolgált. A budai egyetem kancellári tisztségét ekkor Sélyei Nagy Ignác székesfehérvári püspök töltötte be, aki első szent királyunk tiszteletének alakulását az egyetemen tapasztalhatta, sőt talán szorgalmazhatta is. Mivel Mária Terézia a Szent Jobbot az egyetem őrizetére bízta, az augusztus 20-ai ünnepi misén a budai várkápolnában, ahol az ereklyét őrizték, az egyetemi tanács tagjai a szentélyben külön padban foglaltak helyet, a körmenetben pedig az ereklye jobb oldalán haladt a rektor és a négy dékán. Az országnagyok csak az ereklye után lépdelhettek (Papp 1982, 95).

Székesfehérváron Szent István király újkori tisztelete fejereklyéjének Raguzából való hazakerülésével élénkült meg. A Bécsből főúri, főpapi kísérettel, ezüst hermában érkező fejereklyét 1778. március 29-én Fehérváron a felsővárosi Szent Sebestyén templomban Sélyei Nagy Ignác püspök prédikációjában e szavakkal mutatta be a város papságának, előljáróságának, népének: „Íme ezen fő és koponya, mely az ezüst és arany fényétől elborítottatik, a te nemzeted nagy vezérének, Gézának fia; ki nem atyja szándékából, hanem aki Krisztus nevéért első bizonyosság vala, annak titkos jelenéséből kereszteltetett Istvánnak. Aki nemcsak születésénél fogva következett atyja után az ország uralkodásában, hanem az égből küldött koronával is, nemzetünk királyává koronáztatott; fölkenetett, fölszenteltetett az, akinek kezei alkotmánya városunk; melyet ő azért, hogy ehhez közel vagy talán éppen ennek helyén, az akkori föld népén győzedelmeskedő serege Árpád vezérnek megtelepedett, nemzetünk ezen eseményének örök emlékére ide épített. Ki azután városunk utcáit, piacát szüntelen járta, részint azért, hogy tanításával az igaz hitnek igájától irtózó pogány, szilaj erkölcsöt megszelídítse; részint, hogy akik a roppant templomon munkálkodtak, azoknak sörénységüket szorgalmaztassa. Az a király, aki városunkat nemcsak főrenden levő papsággal ékesítette, hanem ezeknek segítségükre, más szerzetes renden levő férfiakkal is gyarapította, hogy az újonnan plántált hit közé konkolyt az ellenség ne hinthessen. Ez az, akinek oly sok nyomát látjuk városunkban, oly sok emlékeit találjuk föl a falak romjaiban. Vajha beljebb áshatnánk magunkat a földbe, vagy a mocsárral elöntött földünk fenekén túl járhatnánk szemeinkkel, hová az irigység és az ellenség dühössége nem férhetett. Boldog Isten! Mi nyomait láthatnánk városunkban tett nagy dolgainak! Talán ama kívánatos helyre is reá találnánk, hová eme boldog test, melynek ereklyéjében ma részesülünk, az örök nyugalomra letéttetett. Ez az, kiről még a porban játszó gyermekeid is fogyhatatlan hagyományból tudják és éneklik, hogy ő a magyarok első királya” (Pauer 1877, 282–283). Négy nappal később a székesegyház Szent István kápolnájának falfülkéjében helyezték el a fejereklyét tartalmazó hermát a Sélyei Nagy által szerzett áhítatos ének zenéje közben:

Üdvözlégy oh szentséges Fő
Gyémántnál, gyöngynél drágább kő
Oltalmazd, őrizd, tartsd
Királyunkat s javainkat
Városunkat, Országunkat.

A székesfehérvári székesegyház, amely a püspökség megalapítása (1777) előtt a város magyar ajkú híveinek plébániatemploma volt, védőszentjéül Szent István első magyar királyt kapta. Az új egyházmegye első püspöke, a fehérvári születésű Sélyei Nagy Ignác népszerűsítette Szent István királynak a városban újjáéledő tiszteletét. Püspöki székfoglaló beszédében joggal hivatkozhatott a fehérváriaknak a székesegyház újjáépítése során Szent István király tiszteletéből fakadt áldozatkészségére, amiért cserébe a szent király különös oltalmát kérte a város lakosaira (Kuthy 1938, 17). Sélyei Nagy püspök, aki korábban veszprémi kanonokként a budai egyetem kancellári tisztségét töltötte be, egy lelki rendtartásában a fehérvári híveknek és a városban időzőknek javasolta: „Minden pénteken, ha a városban lakol, másképpen mindenkor midőn kívülről idejössz, igyekezzél meglátogatni Szent koponyáját Szent István királyunknak a püspöki öreg templomban, és azt mély alázatossággal tisztelni” (Radics 1988, 11).

Sélyei Nagy buzgólkodásának hatását bizonyítja, hogy egy emberöltő múltán, 1805-ben már Csokonai barátja, a csákvári református lelkész, Kováts Sámuel is említette a fejedelméket *Csákvárnak rövid rajza* című versében (Kováts 1805, 62):

Két mértföldnyire vagyon, nem messzire tőle *Fejérvár*,
Hol *Fejedelminknek* gyász-temetések esett.
Itt koronáztattak néhányan régi *Királyink*,
Itt *Szent Istvánnak* nyugszik ezüstbe feje.

Első magyar királyunk tiszteletének előmozdítását szolgálták minden esztendőben a fejedelméivel végzett Szent István napi körmenetek és azok az egyházmegyei használatra szánt liturgikus szövegek (*Szent István király litániája*, *Szent István kis officiuma*, *Szent István király napjára való ének*), amelyek a székesfehérvári püspökség által kiadott énekeskönyvek révén terjedtek el (*Énekek könyve szükséges litániákkal és imádságokkal. A Magyar Keresztény Katolika Anyaszent egyház Szolgálatjára Székes Fejérvári Püspökségben*. Kiadta Fűskuti Landerer Mihály. Pest, 1785, 248–251; Szomolnok József: *Mennyei nefelejts. Ima- és énekes-könyv*. Budapest, 1879, 254–258). Sélyei Nagy Ignác püspök 1785-ben megjelent énekeskönyvében már szerepel a Szent István-litánia, amit a székesegyházban augusztus 20-án s annak nyolcadán azóta is megtartanak. A litánia szövege szerint:

Szent István, Istennek hiv szolgája, – Boldogasszornak tisztelője, – Kinek mennyországból adatott a neve, – Kit anyja méhéből örök életre választott az Isten, – Kit királlyá választott az Isten, – Kit az anyaszentegyház oltalmazójának választott az Isten, – Kinek segítségére angyal jött mennyországból, – Isten

akarata szerint való király, – Kereszténységnek kiterjesztője, – Pogányok megterítője, – Az igaz hitnek hirdetője, – Békességnek szeretője, – Ellened támadtaknak meggyőzője, – Szegényeknek atyja, – Betegeknek segítője, – Alázatoságnak csodája, – Békességes türesnek példája, – Keresztényi szeretet formája. Szent István, ártatlanságnak eleven képe, könyörögj érettünk! Szent István, fejedelmi igazság tüköre, könyörögj érettünk!

A székesfehérvári nyomdák füzetei is népszerűsítették a Szent István énekeket. Ilyen az özvegy Számmer Pálné nyomdájában 1866-ban készült *Énekek szent István magyar király ünnepére* című füzet, amely három Szent István éneket tartalmaz. Az első Sélyei Nagy Ignác éneke, amely: „Énekeltek a processio alkalmával.” Egyik versszaka a fejedelmé visszatérésén örvend:

De Isten irgalmassága, Teréziánk buzgósága
Visszahozá kincsünket, és vele örömünket.
Üdvözlégy oh szentséges fő...

Sélyei Nagy énekének szövegét „melyet valaha Székesfehérvárott énekelhettek”, egy olvasó 1929-ben beküldte a *Székesfehérvári Napló* szerkesztőségébe, ahol *Régi fehérvári ének Szent István király ünnepére* címmel közölték (II. évfolyam, 191. szám, 4). Az Egyházmegyei Hatóság később is adott ki Szent István királlyal kapcsolatos liturgikus szöveget. Sélyei Nagy Ignác 1785-ben megjelent imakönyve alapján 1970-ben kinyomtatták a Fejér Megyei Nyomdaipari Vállalatnál a Szent István király litánia szövegét és dallamát.

Szent István napján és a nyolcad alatt a székesegyházban tiszteletre helyezik ki a fejedelméjét. Ugyanígy minden évben Szent György havának második napján (április 2., az ereklye elhelyezésének emléknapján), pünkösöd havának 19. napján (május 19., a város török alóli felszabadulásának emléknapján), Szent László napján (június 27.), Mindenszentek havának 11. napján (október 11., Szent István király testének felemelése) és Szent Imre napján (november 5.) három napig tették közszemlére (Károly 1898, 286; Radics 1988, 12–13; Sulyok 1989, 43–44). A Szent István litániáknak és a gyakori ereklye-kihelyezéseknek is szerepe lehetett abban, hogy Udvardy Vince a *Szépirodalmi Közlönyben* 1858-ban Székesfehérvárról megjelent „történeti és tájrajzában” ezt írhatta: „A nép még most is emlegeti Szt. István királyt, és a felső városon levő régi kútra megesküszik, hogy az Szt. István király kútja” (Udvardy 1858, 2301).

A székesegyház homlokzatának főpárkányán, a két torony közötti teraszon áll Szent István király, Szent Imre herceg és Szent László király mozgalmas barokk szobra, amelyeket Huber János Pál faragott 1774-ben (Kuthy 1938, 18–19). A három magyar szent kiemelése a főhomlokzaton a Magyar Három Királyok középkori tiszteletét elevenítette föl, a Szent István-főoltár, a Szent Imre- és Szent László-mellékoltárok képeivel együtt. Vinzenz Fischer bécsi akadémiai tanár 1775-ben festette a főoltár képét, amely a térdeplő István királyt ábrázolja, aki oltárra helyezett koronáját felajánlja Máriának (Cs. Dobrovits 1982, 8, 13; Radics 1988, 13).

Székesfehérvár egyházmegyéjében a székesegyházon kívül még tizenöt templomnak Szent István király a titulusa (Bálint 1977, 212; Mózessy szerk. 1998, 89–95). Székesfehérvár-Maroshegyen a Brassói-utcai kápolnának is Szent István király a védőszentje. A szőlősgazdák és a szőlőhegyen lakó családok adományaiból épült. 1894. augusztus 20-án áldotta meg Gremesperger István belvárosi plébános. Oltárképén Szent István király felajánlja koronáját a Magyarok Nagyasszonyának. Oltárterítőjének felirata: SZT. ISTVÁN. A kápolnát gondozó Babotai Katalin horgolta. Évente egyszer, a kápolna búcsúján, augusztus 20-a délutánján tartanak itt szentmisét, kenyéráldást. Korábban, a maroshegyi iskola és a Szent Kristóf templom megépülése (1941) előtt, gyakran tartottak a Szent István kápolnánál litániát, amit maguk a hívek végeztek egy buzgó előimádkozó vezetésével. [Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár (SzPL) No. 4504-1600/1894. A Belvárosi Plébánia iratai. SzPL – No. 4504B-1677/1945. Székesfehérvár-Maroshegy Canonica Visitatiója 1945-ből. A maroshegyi plébánia történetéről szóló beszámolót írta: Proity Márton plébános.; *A Székesfehérvári Egyházmegye jubileumi névtára 1977-ben. Alapításának 200. esztendejében*. Székesfehérvár, 1977, 169; Szarka 2003, 123–124; Zsohár 2009, 26, 35–36.] 1990 óta felélénkült a búcsúi szentmise és a kenyéráldás régi hagyománya, a résztvevők alig férnek el a kis kápolna udvarán.

Korábban a badacsonyi szőlőhegyen, a Hettyey szőlő *templomvágójában*, is állt Szent István-kápolna. Lichtneckert András tudósított róla: „A kápolna romjai a híres Bogyay szőlő 1859. évi térképén még láthatóak. Mikor Kisfaludy Sándor 1806-ban megvette a badacsonyi szőlőt, amelyben volt a forráskút, akkor annak déli szomszédjaként a Szent István kápolna romladékait jelölték meg. Ebből következik, hogy a Hettyeynek és Vízkeletynek 1603-ban adományozott telken állt a Szent István kápolna” (Lichtneckert 2007, 40–41, 45). A Károlyi-uradalom káposztásmegyeri (Pest m.) pusztájának homokdombjain 1831-ben kimért Szent István-szőlőhegy bérlői 1833. augusztus 5-ei hegyközségi ülésükön határoztak: „Mélt. Nagy Károlyi Gróf Károlyi István Úr Csá. Kir. Kamarás Ő Nagyságának Fóthi Uradalmához tartozó Káposztás Megyeri Pusztán lévő István hegyi szőlő Birtokosának 1833. Eszt. Kisasszony hava 5-én tartatott üllésnek Jegyző Könyvének Kivonatja. 1-ör Előadatott a’ Szőlő Birtokosoknak azon ohajtások, hogy a’ mindenütt bévett szokás szerént ezen István hegyen egy kis Kápolnátska építtessék, azon Sz. István Apostoli Királyunk ünnepén a’ Romai Catholica Anya Szent Egyház szertartása szerént felszenteltessék, s e nap a Szőlőhegy ünnepéül Mélt. Nagy Károlyi Gróf Károlyi István Cs. Ki. Kamarás Úr Ő Nagysága emlékére örökre állapíttassék meg...” A szőlőbirtokosok 1837-ben egy 85 fontos harangot csináltattak, amit szintén Szent István király tiszteletére szenteltettek (Lőrinc 2009, 10–11).

Fejér megyében a népszerű bodajki búcsújáráhely kialakulását István király és Imre herceg nevéhez, itteni buzgólkodásához kapcsolják. Székesfehérvár-Felsővárosban ma is emlegetik, hogy István király Fehérvárról tutajjal ment Bodajkra, mert az ő idejében Fehérvár és Bodajk között még mindent mocsár

meg víz borított. Bodajkon így mesélte el a mondát Takács Mária 1931-ben született adatközlőm:

A régebbiek mindig azt mondták, hogy István király és Imre herceg együtt jártak Bodajkra. Itt már ők, az ő korokban imádkoztak, és ezért is ilyen híres ez a bodajki búcsújáróhely. Volt olyan, aki azt mondta, hogy Székesfehérvárról csónakkal jöttek, mert itt víz volt valamikor. Ezt a régi öregektől hallottam, hogy itt víz volt. Hallottam olyat is, hogy gyalog jöttek.

A Székesfehérvár melletti Moha község eredetmondája is Szent István király vízi úton történő bodajki búcsújárásának emlékét őrizte meg. Gelencsér József gyűjtötte 1992-ben az 1914-es születésű Szűcs József mohai lakostól, aki azt édesapjától hallotta: „A király és kísérete legkönnyebben csónakon tudott kijutni az akkori fővárosból, Fehérvárról a szent helyre, Bodajkra. Egy alkalommal is így haladtak a vízivilágon át, az akkor még nagyobb vízhozamú Gaja folyócskán. Váratlanul azonban egy hatalmas testű, 2-3 mázsás viza zavarta meg a békés utazást, felborítva a király csónakját. Az uralkodó a vízbe esett, elájult, ám a megfulladástól egyik vitéze megmentette, kivonszolta őt egy közeli, a mocsaras vidékből kiemelkedő dombocskára. Amikor a király magához tért, föléledt, így szólt a katonájához: »Fiam! Megmentetted az életemet, ezért neked ajándékozom ezt a vidéket. Erre a dombra meg építs egy templomot!« Így keletkezett a mohai templom, mely valóban egy kicsit magasabban, egy dombon emelkedik. Majd körülötte létrejött a falu, s mivel a vitézt Mohainak hívták, a község is róla nyerte el a nevét” (Gelencsér 1992, 8).

Bodajkot az erősen meggyökeresedett néphagyományra alapozva egyes szerzők a legrégebb magyar búcsújáró helynek tartják (F. Bangó 1978, 53). Faller Jenő írta 1936-ban: „Bodajk ősrégi kápolnáját a följegyzések szerint már Szent István is szívesen fölkereste, a törökvilág viszontagságai azonban teljesen megsemmisítették. Amikor aztán a törökidőszak után Hochburg János özvegyének meghívására 1695-ben Mórott megtelepednek a kapucinusok, Péter Vilibald móri gvardián Bodajkra is elvetődött, hol bolyongásai közben rátalált az ősrégi kápolna alapjaira... 1697-ben új, egyszerű kis kápolnát emelt, s pápai búcsút eszközölt ki számára” (Faller 1936, 3).

Bodajkon és környékén az a hagyomány él, hogy a bodajki tóban azért nincsenek békák, mert István királyt áhítatában zavarta a békák kuruttyolása, ezért megátkozta őket. A monda egyik igen szép változatát a Bodajkhoz közeli Csákerényben gyűjtötte Udvardy János az első világháború előtt:

„Még mikor István kirá vót, ement ide Bodajkra a szentegyházbo imádkoznyi. Aztán ott a tóba nagyon retyegtek (brekegtek) a békák. Aztán, hogy ott köze van a templom, nagyon behallaccott a békák retyegése. Aztán kikütte a szógáját, vagy inassát, vagy aki ott téblábol mellette, hogy mongya meg a békáknak, hogy hagassanak e. A szóga kiment, oszt aszongya a békáknak, hogy azt izeni István kirá, hogy hagassanak el! A szóga visszament, de a békák csak tovább retyegtek. Másoccor is kiküldi a lakáját, hogy hát parancsúja meg a békáknak, hogy hagassanak e, mer István kirá odabenn imádkozik. A szóga megin uttett

(úgy tett), de a békák megen csak tovább rettyegtek. Mos má aszonta István kirá, hogy menny ki, oszt mond nekik, hogy mos má hagassanak e örökre, pusztújanak innen. A szóga kiment harmaccor is a tóhó, oszt aszonta, hogy aszonta István kirá, hogy mos má hagassatok e örökre, oszt pusztújjatok innejd. Oszt akkor etakarodott minden béka onnan. Most is a mút vásárkor, hogy odaát vótam, mer a Ferusnak köllött egy pár viselő csizmát vennyi, nézetem, de nem láttom békát abba a tóba. Mind epusztutak onnan” (Udvardy 1912, 199).

E monda ismeretében válik érthetővé egyik szóláshasonlatunk: „Az csak annyi, mint berényi tóban a béka!” A két világháború közötti időszakban a sárosdi vásárban az eladó még így válaszolt a vevő túlságosan alacsony alkukezdő ajánlatára.

Szent István királyunk Sólyban, 1009-ben a veszprémi püspökség számára kiállított adománylevele már említi a Székesfehérvár melletti Úrhidát. A népi elbeszélő hagyomány szerint a nagy király itt is járt. Szabadbattyánban az 1945-ben született Józsa Anna Borbála mondta el az úrhidai felmenőitől hallott mondát:

„Találtak egy gébicsfejű botot, és az a gébicsfej bélyeget is díszített, a Nemzeti Múzeumban van lerakva (A székesfehérvári Szent István Király Múzeum régészeti állandó kiállításán is látható volt egy csontból faragott madárfejes botvég/korbácsnyél, amely Szabadbattyán honfoglalás kori temetőjéből, a X. század első feléből származik: Hatházy é. n., oldalszám nélkül. Fényképét közli: Dienes 1972, 71. kép.) Amikor István király ladikkal ment Veszprémbe, az vesztette el itt valahol a sásas, nádas területen, ahol ladikkal közlekedtek a Sárvízen meg a Séden. Itt valahol Úrhida környékén vesztette el a botot, mert ugye Úrhidán meg szoktak állni. Fehérvárról ment Veszprémbe.”

A fehérvárcsurgói homokbányában található ember formájú kövek kialakulását azzal magyarázzák, hogy István király könyörgésére az Isten kővé változtatta a túlerőben levő ellenséget, a tatárokat. Ez a Szent László-mondakörből örökölt mondaelem. A 16. század első harmadában keletkezett Érdy-kódexben azt olvashatjuk, hogy László király erős imádkozással kőbálvánnyá változtatta a menekülő tatárokat. István király hasonló cselekedetéről szóló történeti mondat a Fejér megyei Bodajkon gyűjtöttem, az 1909-ben született Barabás Pálné így mondta el:

„Hát az én életem az nem volt valami rózsás, mert fehérhomokot hordtunk a húgommal, és az élelmet így biztosítottuk. A fehérhomokot Fehérvárcsurgóról hordtam én is meg a húgom is. Mi árvák voltunk, és elvittük Balinkára, ott elcseréltük élelemért. Meszelésre használták a németek. Tehát mint gyerek szerettem és érdeklődtem mindenhogyan, láttam ottan olyan ember formájú köveket, és így kérdeztem az idős embereket, hogy mér’ vannak ott olyan kövek. Egyszer azt mondta nekem egy bácsi: Tudod, Szent István korában itt akkora harcok voltak, aztán a tatárok voltak többen. Aztán István király leborult, és kérte a jó Istent, hogy változtassa őket kővé. Mindig eszembe volt, amikor megmertem a zsákomat, már mint gyerek, hogy István király, az ország alapítója kővé változtatta a tatárokat.”

A fehérvárcsurgói Tatárhegy, a tatárkövek mondáját a *Vasárnapi Ujság* 1856-ban, a Temesváron megjelenő hetilap, a *Delejtű* 1858-ban közölte, székesfehérvári levelezőik tollából (Tihamér 1856, 120–120; r. l. 1858, 29–30).

A pénzérme alakú ősmaradványokat (kőpénzek, nummulitiszek) a Vértes településein István király pénzeinek nevezték (Hála 2016, 155).

Ezredfordulónkon a Székesfehérvári Egyházmegyében megerősödött a Magyar Szent Család tisztelete. Az apa, Szent István király 1778, a fiú, Szent Imre herceg 1930 óta Székesfehérváron őrzött csontereklyéje mellé az Egyházmegye 2011-ben a Passaui Egyházmegyétől megkapta az édesanya, Boldog Gizella királyné csontereklyéjét. E három ereklye birtokában, tiszteletükre alapozva hirdethette meg 2017-ben Spányi Antal megyés püspök „A Magyar Szent Család nyomában” című tematikus zarándokutat, amelynek előkészítő munkálatai 2019-ben fejeződtek be. Útvonala: Székesfehérvár–Bodajk–Vértessomló. Bodajkon a kegytemplom előtt 2016-ban áldották meg *A Magyar Szent Család bodajki zarándoklata* című szoborcsoportot, Pintér Balázs szobrászművész alkotását. A tervezett zarándokút hatásáról írta megálmodója, Spányi Antal székesfehérvári megyés püspök: „Biztosak vagyunk abban, hogy a Magyar Szent Család zarándokút hozzájárul a keresztény Magyarország bölcsőjének megismeréséhez és a szent királyi család tiszteletének mélyítéséhez.”

A Székesfehérvári Földműves Társulat védőszentje Szent Vendel és Szent István király volt. Zászlójuk egyik oldalára Szent Vendel, a másikra Szent István magyar király képe került. Utóbbi a Szűz Máriának történő országfelajánlás jelenetével: a féltérdre ereszkedett, magyar nemesi viseletbe öltözött király a vörös párnára helyezett magyar Szent Koronát ajánlja fel egy felhőn trónoló, Gyermekeit tartó Szűzanyának. Arany betűkkel hímzett felirata:

*St. István k. é. (könyörögj érettünk)
Felsővárosi földműves polgárok zászlója
1870*

Zászlójukat a felsővárosi Szent Sebestyén-templomban helyezték el, úrnapi, Szent István király napi körmenetek alkalmával a fehérvári földműves polgárok alatta vonultak.

A céhek feloszlásuk, 1872 előtt Székesfehérváron saját zászlaik alatt vonultak a Szent István király napi körmenetben. Budapesten az 1930-as Szent István király napi körmenet, a Szent Imre-évre való tekintettel, különösen nagyszabású volt: újra felvonultak jelvényeikkel, szerszámaikkal, termékeikkel a „céhek”, az iparosok. Székesfehérvárról különvonattal ezerfős zarándok küldöttség érkezett. A fehérváriak figyelmét megragadta a fővárosi iparosok felvonulása. Nyolc év múlva, 1938-ban, Szent István évében Székesfehérváron is felvonultak régi zászlóikkal, céhládáikkal, céhkorsóikkal az iparosok az augusztus 20-ai körmenetben (Demeter–Gelencsér 1990, 146; Szarka 2003, 275; Lukács 2007, 160–162).

Székesfehérvár belvárosában a mai Arany János utcát a XIX. században még Szent István király utcájának nevezték. Ma a közterületek közül a megyeháza előtti tér viseli nevét. Számos intézmény, négy iskola, múzeum, művelődési ház, gyógyszertár homlokzatára került fel neve. Közülük a Ciszterci Szent István Gimnázium, a Szent István Király Múzeum és a Szent István Művelődési Ház régi, gyakran emlegetett, a város életében jelentős szerepet betöltő intézmények. A két világháború között a székesfehérvári laktanyákban elhelyezett magyar királyi 3. gyalogezred is Szent István nevét vette föl (Gelencsér 2000, 65). Díszszázaduk minden augusztus 20-ai körmenetre kivonult, nagymise után felsorakozott a székesegyház előtti téren, és díszlövést adott le Szent István királyunk tiszteletére.

Ahogy Budapesten a Szentjobbal, Székesfehérváron az ezüst hermában őrzött fejemlékével vonulnak a körmenetben. Székesfehérváron az augusztus 20-ai körmenetet megelőzi a Nagyboldogasszony vigíliáján, augusztus 14-én a székesegyházban ünnepelt fogadalmi szentmise, ahol a megyés püspök megismétli Szent István királyunk országfelajánlását Máriának.

Székesfehérvár környéke, a Mezőföld a honfoglalás után a fejedelmi szállásterülethez tartozott, majd a magyar királyok birtoka lett. Előszálláson úgy tudják, hogy a zirci ciszterci apátság is Szent István királytól kapta a földbirtokot. 1988-ban így fogalmazta ezt meg előszállási adatközlőm, Márkovics János (szül. 1907): „A zirci papoknak Szent István hagyta a nagy birodalmat. Az előszállási birtokot, meg máshol is, Szentgotthárd környékén.” Vizteleki Gábor vajtai juhász még 1983-ban is így emlegette a Mezőföldet: „Ez volt István királynak a törzsökös birodalma.”

Tisztelete megkoronázásának millenniumi évében erősödött: a Székesfehérvári Egyházmegye nyolc településén, Pákozdon, Mórton, Bicskén, Mátyásdombon, Abán, Ráckeresztúron, Százhalombattán és Ráckevén állították fel szobrát, Kápolnásnyéken domborművét. Somogyban, az általa legyőzött Koppány városában, Tabon bronz lovasszobor őrzi emlékét.

IRODALOM

Barna Gábor: *Búcsújáró és kegyhelyek Magyarországon*. Budapest, 1990.

Bálint Sándor: *Ünnepi kalendárium*, I-II. Budapest, 1977.

Cs. Dobrovits Dorottya: *Székesfehérvár. Székesegyház*. Budapest, 1982. Tájak Korok Múzeumok Kiskönyvtára 125.

Demeter Zsófia: „Ország lappangott itt, mikor nem vala ország.” A református és a római katolikus felekezet Zámolyon. *Alba Regia*, 2002, XXXI, Székesfehérvár, 47–81.

Demeter Zsófia – Gelencsér Ferenc: *Székesfehérvár Anno. Pillanatképek egy város életéből*. Székesfehérvár, 1990.

Dienes István: *A honfoglaló magyarok*. Budapest, 1972.

Éry Kinga: *A székesfehérvári ereklyecsont embertani vizsgálata*. *Alba Regia*, 2009, XXXVIII, 31–38.

Faller Jenő: Adatok a bodajki kegykép történetéhez. *Fejérmegyei Napló*, 1936, XLIII, 47 (február 26.), Székesfehérvár, 3.

- F. Bangó Jenő: *Die Wallfahrt in Ungarn*. Wien, 1978.
- Gelencsér József: Moha eredetmondája. *Fejér Megyei Hírlap*, 1992, LXVIII, 57, (március 7.), 8.
- Gelencsér József: Katonaélet Székesfehérváron. *Honismeret*, 2000, XXVIII, 3, 65–69.
- Hatházi Gábor: A honfoglalástól az államalapításig. Évezredek kincsei. Régészeti kiállítások. Székesfehérvár, é. n. Szent István Király Múzeum Közleményei, D sorozat, 244. szám.
- Hála József: *Különös kövek, csodás csontok. Kilenc dolgozat a népi geológia köréből*. Rudabánya, 2016.
- Károly János: *Fejér vármegye története*, II. Székesfehérvár, 1898.
- Kerny Terézia – Smohay András szerk.: *István a szent király. Tanulmánykötet és kiállítási katalógus Szent István tiszteletéről halálának 975. évfordulóján*. Székesfehérvár, 2013.
- Kováts Sámuel: *Levelek és más versek*. Pest, 1805.
- Kuthy István: Szent István király tiszteletét őrző egyházi műemlékek Székesfehérvárott. *Székesfehérvári Szemle*, VIII. 16–23. Székesfehérvár, 1838.
- Lichtneckert András: *Borászok titkai – titkok gazdái. Források és szemelvények szőlészetiünk és borászatunk múltjából, 1700–1871*. Balatonfüred, 2007.
- Lőrincz Róbert: Az istvánhegyi kápolna dokumentuma a dunakeszi Szent Mihály-templom Historia Domusában. *Újpesti Helytörténeti Értesítő*, 2008, XVI, 4. (december), 10–11.
- Lukács László: *A tisztas ipar emlékei. Céhek, céhemlékek, az iparosok hagyományai Fejér megyében és Székesfehérváron*. Székesfehérvár, 2007.
- Lukács László: *Ezer év gyöngye. A magyar történeti néphagyomány köréből*. Székesfehérvár, 2013.
- Mózyessy Gergely (szerk.): *A Székesfehérvári Egyházmegye névtára*, 1998. Székesfehérvár, 1998.
- Papp József: *Hagyományok és tárgyi emlékek az Eötvös Loránd Tudományegyetemen*. Budapest, 1982.
- Pauer Joannes: *Historia dioecesis Alba Regalensis ab erecta sede episcopali 1777–1877*. Alba Regia, 1877.
- Rádics Péter: *A Szent István-kultusz ezredéve Székesfehérvárott*. Székesfehérvár, 1988. Historia Klub Füzetek 2.
- r. l.: *Levelezések. Delejtű*, I, 4. (július 27.), 29–30. Temesvár, 1858.
- Sulyok János: *Szent István-kultusz a székesfehérvári egyházmegyében*. Szent István-émlékülés Székesfehérvárott. Szerk.: Farkas Gábor. 41–47. Székesfehérvár, 1989.
- Szarka Géza: *A székesfehérvári Belvárosi Plébánia története*. Székesfehérvár, 2003.
- Tihamér: *Tatárhegy. Néprege. Vasárnapi Ujság*, 1856, III, 120–121.
- Udvardy János: *Mondák. Magyar Nyelvőr*, 1912, XLI, 199.
- Udvardy Vince: *Székes-Fehérvár Történeti és tájrajz. Szépirodalmi Közlöny*, 1858, 2274–2275, 2298–2301. Pest, 1858.
- Zsohár Melinda: *Maroshegyi mozaik. Egy városrész története*. Székesfehérvár, 2009.